

СРАВНИТЕЛЕН АНАЛИЗ НА ДЪРЖАВНИТЕ РАЗХОДИ ЗА СОЦИАЛНО ОСИГУРЯВАНЕ И ПОДПОМАГАНЕ МЕЖДУ БЪЛГАРИЯ И ЕС-27: ТЕНДЕНЦИИ НА КОНВЕРГЕНЦИЯ

Мая Цоклинова¹
e-mail: maya.koleva@unwe.bg

Резюме

Съществуват сериозни социално-икономически предизвикателства, породени от действието на редица фактори като демографски промени, икономически кризи, структурни трансформации на трудовия пазар и навлизането на изкуствения интелект в различни професионални области. Последното оказва влияние върху фискалната устойчивост и ефективността на социалните системи както в България, така и в редица европейски държави. В този контекст, основна цел на студията е да се направи сравнителен анализ на динамиката на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане между България и ЕС-27 и на тази основа да се идентифицират тенденции на конвергенция след постпандемичния период. Използваните изследователски методи са дескриптивният анализ и сравнителният анализ. Изследването разкрива значителни различия в динамиката на социалните разходи между България и средноевропейското равнище за първата половина на разглеждания период и тенденции към конвергенция при някои техни подгрупи през постпандемичните години. Изследването предоставя емпирична основа за формулиране на политики, които да съчетават социална справедливост и фискална устойчивост в условията на динамична икономическа среда и действието на екзогенни шокове.

Ключови думи: държавни разходи за социално осигуряване и подпомагане, дескриптивен анализ, динамика, конвергенция.

JEL: H50, H55, I30, I38

Увод

Държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане са важен компонент на държавната преразпределителна политика. Този вид разходи са насочени към осигуряване на социална стабилност, икономическа устойчивост и спомагат за преодоляване на социалното и доходното неравенство. Държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане имат ключово

¹ Главен асистент, доктор, катедра „Икономика“, Общикономически факултет, УНСС, ORCID: 0000-0001-5388-8056

значение за индивидуалното и обществено благосъстояние. Те са основен механизъм за защита на населението при настъпване на социални рискове, в това число: появата на безработица, инвалидност и старост. Социалното подпомагане е свързано с осигуряване на социална справедливост, което от своя страна е една от основните функции на съвременната държава в икономиката. Чрез държавните социални трансфери се осигурява стабилност на населението в условията на намалена икономическа активност, поддържа се минимален жизнен стандарт и вътрешно потребление, както и се стимулира икономическата активност. Социалните помощи са инструмент на социалната закрила, подпомагайки хора в неравностойно положение, намалявайки социалното и доходното неравенство. В допълнение, пенсионните плащания осигуряват доход за възрастната част от населението, създавайки сигурност и достойни условия на живот, докато обезщетенията за безработица са основен преразпределителен доходен инструмент при икономически кризи, ограничавайки риска от бедност. Ето защо, чрез реализираните държавни разходи за социално осигуряване се изпълнява не само социална функция, но и икономическа. В икономическите теории държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане имат ясно изразен контрацикличен характер, тъй като в периоди на рецесия се увеличават, докато в периоди на икономически подъем се стабилизират. Базирайки се на кейсианската икономическа теория, държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане играят ролята на автоматични стабилизатори и са част от икономическото държавно регулиране. В допълнение на гореизложеното, икономическият растеж, нивата на безработица и държавният дълг оказват значително влияние върху размера и динамиката на социалните разходи.

Обект на изследването са държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане на България и ЕС-27, а **предметът** е свързан със сравнителен анализ на динамиката на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане и техните съставни подгрупи между България и ЕС-27 в условия на действие на външни шокове и открояване на тенденции на конвергенция след 2021 г. Настоящото изследване използва официална статистическа информация от Евростат, касаеща държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане спрямо Класификацията на функциите на държавно управление (КОФОГ) и се основава на използването на дескриптивен и сравнителен анализ при отчитане динамиката на използваните показатели за периода 2015 – 2023 г.

Теоретична рамка на изследването

В условията на значителни демографски и социално-икономически предизвикателства, стабилността на социалната система е ключов фактор за постигане на устойчивост и просперитет. Застаряването на населението е сериозен проблем пред всяка икономическа система. Последното поражда необходимост от непрекъснати реформи на осигурителните системи, като целта е намиране на точната формула, която би осигурила от една страна финансова стабилност на обществените фондове, а от друга – социална справедливост между поколенията. Държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане имат ясно изразен преразпределителен характер. Техният оптимален размер е необходимо да съдържа информация както за икономическите възможности на държавата, но и да отразява социалните потребности на обществото. Една от основните характеристики на социалната държава, създаваща предпоставки за повишаване на общественото благосъстояние, е изграждането на стабилна и устойчива социална система. В допълнение, държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане не са просто финансов разпределителен елемент, а израз на държавна политика, на стабилен мост между поколенията и фундаментален елемент на благосъстоянието.

Динамиката на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане се обуславя от действието на редица фактори, сред които са: макроикономически, демографски, институционални и структурни. Различията между общите разходи за социално осигуряване и подпомагане между България и средноевропейското равнище, както и тяхното дезагрегиране на отделни подфункции, са резултат от спецификите в икономическото развитие, институционалната трансформация, както и демографските характеристики на страните членки на ЕС. На първо място, от съществено значение имат икономическите характеристики на държавите, особено доходното равнище на населението, които определят финансовите възможности на социалните им системи. Генерирането на по-ниско равнище на брутен вътрешен продукт на глава от населението спрямо средноевропейското, е свързано с по-малък размер на публичните приходи, съответно и с по-малки възможности за извършване на социални разходи. В допълнение, налице са структурни различия между държавите в ЕС, особено по отношение на производителността на труда и дела на икономическите дейности, които се характеризират с по-малка добавена стойност в икономиката. Последното е свързано с по-малък размер на осигурителната база. Демографските характеристики на населението също представляват фактор, от който се влияе размерът на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане, особено по отношение на подфункция „Старост“. От демографска гледна точка Бълга-

рия се характеризира с ускорен темп на застаряване на населението, както и с голям миграционен поток на икономически активното население в трудоспособна възраст. Последното е свързано с наличие на диспропорции в коефициента на зависимост и поставя в риск устойчивостта на пенсионната система. Сравнителният анализ между българската действителност по отношение на динамиката на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане дава възможност да се акцентира и върху институционалния фактор, който определя основните характеристики на приложения социален модел. В този контекст българският социален модел е свързан с по-малък размер на социалните плащания в сравнение с редица западноевропейски държави, което поставя под въпрос способността на социалната система да намалява бедността и неравенството в обществото. Тук е мястото да се отбележи и спазването на стриктна фискална дисциплина през последните няколко години, което беше задължително условие за приемането на България в Евразоната. Друг фактор, който оказва влияние върху различията в размера на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане между България и ЕС-27, са политическите приоритети и степента на развитие на политиките в областта на безработицата, семейното подпомагане, социалното изключване и жилищната подкрепа. Последното е свързано с отчитане на съществени разлики между размера на социалните разходи по подфункции между България и средноевропейското равнище. Тук е мястото да се спомене и факторът – пазар на труда, от който зависят редица резултати, свързани с равнището на заетост и безработица, както и делът на неформалната икономика. В допълнение, по-ниското равнище на заетост на икономически активното население и по-големия дял на неформалната икономика водят до редица негативни последици – намаляване на приходите от осигурителни вноски, както и формиране на по-ниско равнище на трудово заплащане. Последното поставя под въпрос финансовата сигурност и устойчивост на социалните системи и води до различия в размера и динамиката на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане между отделните държави в ЕС. Реалните резултати от намесата на държавата в социалните дейности до голяма степен зависят и от административната ефективност и институционалния модел на управление на социалната система. Тук водещо място заема координацията между отделните институции и ефективността в прилагането на съответните програми в областта на социалната дейност, както и намаляване на преките и косвени негативни ефекти от действието на редица фрагментирани социални програми и проекти. Сравнителният анализ на динамиката и структурата на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане между България и ЕС-27, поставя под въпрос проблема за тяхната ефективност. В допълнение, необ-

ходимо е да се осъществява непрекъснат процес на оценка ефективността на този вид разходи, като се сравняват входните ресурси и получените на изхода резултати. Последното е свързано с бъдещи проучвания на автора в тази насока.

Изследването на структурата и динамиката на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане позволява да се установят приоритетите на социалната политика, както и тенденциите в развитието на социалната система. Последното е от съществена значимост, особено в период на нарастващи държавни дефицити, демографски промени и нестабилност на трудовите пазари. Също така, съпоставянето на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане в международен контекст, дава възможност за прилагане на добри практики и отразяване на общи тенденции в националните публични политики и социални програми. Последното е свързано с полезността на настоящото изследване, което има за цел да анализира динамиката на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане между България и ЕС-27 спрямо КОФОГ и на тази основа да се идентифицират тенденции на конвергенция след постпандемичния период, базирани на действието на екзогенни шокове. В допълнение, изследването на структурата на този вид разходи по КОФОГ е предпоставка за изграждане на устойчива и ефективна социална политика. Спрямо КОФОГ разходите за социално осигуряване и подпомагане попадат следните подгрупи: разходи за болести и увреждания; разходи за грижа за възрастните; разходи за изплатени помощи на наследници; семейства и деца; разходи за безработица; разходи за подпомагане на домакинствата; разходи за социално изключване, некласифицирани другаде; разходи за научно-изследователска дейност и социално осигуряване и подпомагане и разходи за социално осигуряване и подпомагане, некласифицирани другаде (НСИ, 2026; Eurostat, 2019).

Разходите за социално осигуряване и подпомагане са важен елемент на общественото благосъстояние и играят ключова роля за поддържане на икономическа стабилност и социална справедливост. Чрез тяхната динамика през годините ясно проличава направленията на социалната политика на държавите, както и видът на изградения социално-икономически модел. Характерно е, че тяхната динамика и структура са различни за отделните държави, което налага необходимостта от тяхното непрекъснато изучаване и анализиране. Държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане са обект на изследване от редица автори (Halaskova, 2018, pp. 7-21; Baldacci, Clements, Gupta and Cui, 2008, pp. 1317-1341; Chu, Hölscher and McCarthy, 2020, pp. 2403-2430; Whiteley, 2000, pp. 443-466; Aysu and Bakirtas, 2016, pp. 81-107; Cornelisse and Goudswaard, 2002, pp. 3-17; Diamond and Lodge, 2013; Draxler and van Vliet, 2010, pp. 115-135; Fenger, 2007; Freysson

and Wahrig, 2013, pp. 1-7; Guillaud, Olckers and Zemmour, 2017; Mustafa and Gerovska-Mitev, 2022, pp. 135-152; Popova, 2023, pp. 697-721; Frenda, Sepe and Scippacercola, 2021; Величков, 2023, с. 241; Колев и Цоклинова, 2023, с. 31-45; Цоклинова, 2021, с. 161). В този контекст е статията на M. Piekut и J. Rybaltowicz (2024), в която авторите чрез сравнителен анализ правят оценка на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане в страните от Бенелюкс и Вишеградската група за периода 1995 – 2021 г. (Piekut and Rybaltowicz, 2024, pp. 280-294). Авторите установяват съществени различия между страните от двете групи, което е резултат от провежданите фискални политики, както и наличие на различна структура на разходите за социално осигуряване и подпомагане (Piekut and Rybaltowicz, 2024, p. 280). Изследването поставя акцент върху разходите за изплащане на пенсии за старост като основен фактор за наличието на структурна диференциация, което от своя страна е резултат от демографските проблеми, породени от застаряващото население. Ползността от подобни изследвания е свързана с възможността за внедряване на ефективни политики, насочени към справяне със социално-икономическите предизвикателства на новото време. Държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане са важен инструмент за индикация на социалното неравенство, генерирайки социална стабилност и възможност за приобщаване и осигуряване на достоен живот на редица уязвими обществени групи. До голяма степен техните размер и структура отразяват резултатите от дистрибутивната функция на държавата по посока справедливо и ефективно доходно разпределение. Голяма част от научните публикации акцентират именно върху изследване динамиката на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане и равнището на неравенството в разпределението на доходите между отделните държави и социални групи. В тази контекст е публикацията на Á. Sanchez и N. Sanchez (2018), в която авторите анализират въздействието на държавните социални разходи и доходното неравенство в страните членки на ЕС чрез използването на динамичен панелен анализ (Sanchez and Sanchez, 2018, pp. 133-156). Авторите правят интересни изводи, свързани с това, че в развиващите се страни разходите за здравеопазване и разходите за социална подкрепа са негативни по отношение на неравенството в доходите, докато в развитите страни преразпределение се реализира единствено чрез разходите за социална защита (Sanchez and Sanchez, 2018, pp. 147-148). Значението на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане като гарант на социалната сигурност и осигуряването на екзистенциален минимум, особено в периоди на икономическа криза, е обект на изследване от А. Țiței. (2023), в чиято статия се изследват държавните разходи за социална защита по време на пандемията от Ковид-19 в страните от Европейския съюз (Țiței, 2023, pp. 380-

383). Авторът детайлно анализира динамиката на този вид разходи и идентифицира тези страни, при които се забелязва тенденция към увеличаване, както и предприетите правителствени мерки по отношение на подкрепа и подпомагане на социално неравностойни обществени групи (Țiței, 2023, p. 380). Подобни изследвания потвърждават голямото значение на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане за покриване на социални рискове, както и тяхната роля на автоматични стабилизатори при икономически спад. Този вид разходи имат пряко отношение към поддържане на потреблението и чрез тяхното реализиране проличава степента на изпълнение на разпределителната функция на съвременната държава в икономиката.

Структурата и размерът на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане на страните членки на ЕС са обект на изследване от R. Halaskova (2018, pp. 7-21). Статията оценява обема и структурата на държавните разходи за социално подпомагане и осигуряване на страните членки на ЕС чрез приложение на клъстерен анализ, като основен акцент се поставя върху следните три проблема: 1) съществуване или липса на разлика в размера на държавните разходи за социална защита между скандинавските, източноевропейските и балтийските страни; 2) кой е най-значителният дял на този вид разходи и 3) има ли връзка между размера на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане и вида на социалната държава (Halaskova, 2018, p. 7). Чрез направената клъстеризация авторът достига до следните резултати: потвърждава се тезата за наличие на разлика в размера на държавните разходи за социална защита между скандинавските страни и източноевропейските и балтийските страни, както и че делът на разходите за пенсии е най-голям в общия размер на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане, последвани от разходите за болест и инвалидност (Halaskova, 2018, p. 7). Подобни изследвания потвърждават същественото значение на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане по посока намаляване на бедността и социалното неравенство чрез преразпределителния държавен механизъм. Икономическата теория определя този вид разходи като едно от основните задължения на държавната намеса. Чрез извършването на определен размер на социалните разходи се осигурява достъп до основни стоки и услуги на редица уязвими социални групи. В допълнение, кейнсианската икономическа теория поставя акцент върху значимата роля на държавните разходи като инструмент за стабилизиране на икономиката, особено в период на икономически кризи, когато увеличаването на размера на социалните разходи стимулира потребителското търсене. Теорията за човешкия капитал акцентира върху ползите от различни държавни социални програми, които повишават производителността на труда чрез осигуряване на качествено образование и лечение. Последното

резултира в повишаване на икономическия растеж и общественото благосъстояние. Също така, държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане са инструмент на държавната политика по постигане на социална справедливост и отразяват ангажираността на държавата спрямо уязвими социални групи в резултат от появили се икономически дисбаланси, демографски промени или неблагоприятни житейски събития.

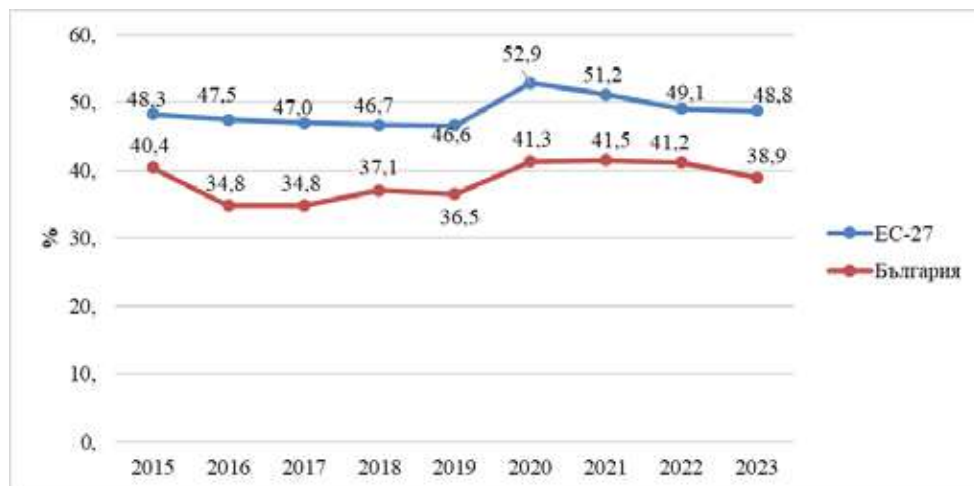
Тенденциите в развитието на държавните разходи по КОФОГ, в това число и на тези за социално осигуряване и подпомагане на редица европейски държави за периода 1995 – 2017 г. е обект на изследване в статията на Á. Orosz (2018, pp. 187-203). Авторът обръща внимание на въздействието на икономическата криза от 2007 г. върху динамиката на социалните разходи и достига до извода, че високият коефициент на вариация показва различната степен на въздействие на провежданите социални политики в различните европейски региони (Orosz, 2018, p. 199). Въпреки констатираните различия, авторът обобщава, че е налице социална ангажираност на всички европейски държави по посока защита на населението от редица рискове чрез извършването на определен размер на социалните разходи (Orosz, 2018, p. 199). В този контекст, застаряването на населението и натискът, който се получава в резултат от този процес, е проблем на голяма част от страните в световен мащаб. В тази връзка, от съществено значение за фискалната устойчивост от една страна и постигането на устойчив икономически растеж, базиран и на социалната справедливост, от друга, е изследвано въздействието на ефективността на социалното осигуряване върху ефективността на здравеопазването. С други думи, това означава дали е оправдано непрекъснатото увеличаване на разходите за социално подпомагане и осигуряване по отношение на постигането на по-високо равнище на здравеопазване в страните. Именно тази проблемна област е обект на анализ от Lee, Lw., Chiu, Yh., Liu, Fp. et al (2024), в чиято статия чрез приложение на динамичен двуетапен модел SBM се изследва ефективността на социалните и здравните системи в страните от ОИСР (Lee, Chiu, Liu et al., 2024). Авторите достигат до значими изводи, свързани с това, че постигането на по-висока ефективност на социалната система води и до по-висока ефективност на здравната система, което означава, че ако социалноосигурителната система се финансира чрез данъчни постъпления, а не чрез осигурителни вноски, здравната система постига по-висока ефективност (Lee, Chiu, Liu et al., p. 1). Подобни изследвания потвърждават значимостта на разходите за социално осигуряване и подпомагане и тяхната роля за поддържане на стабилност и устойчивост в съвременните социално-икономически системи. Те показват, че държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане имат пряко влияние върху здравния статус на населението, а оттам и върху

неговото благосъстояние. С други думи, чрез социалните трансфери се осигурява по-голяма икономическа сигурност на индивидите, подпомагат се силно уязвими обществени групи, намалява се риска от бедност и социално изключване, както и се осигурява справедливост и приемственост между поколенията. Редица емпирични изследвания поставят акцент върху факта, че държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане влияят положително върху качеството на живот на населението, което дава основание да бъде изведена не само защитната им функция, но и стабилизационната. Последната се изразява чрез стимулиране на покупателната способност на индивидите и намаляване на социалните неравенства, което от своя страна води до повишаване на общественото благосъстояние и подобряване ефективността на социалната система.

Връзката между държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане и БВП е обект на изследване от авторите D. Cardoso, L. Carvalho, T. G. Lima, L. Nassif-Pires, F. Rugitsky и M. Sanches (2025) (Cardoso, Carvalho, Lima, Nassif-Pires, Rugitsky and Sanches, 2025, pp. 172-224). За целта авторският колектив използва статистически данни за 42 страни за периода 1985 – 2020 г. и чрез структурна векторна авторегресия поставят акцент върху големия ефект на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане върху БВП, който ефект надвишава този от общите държавни разходи (Cardoso, Carvalho, Lima, Nassif-Pires, Rugitsky and Sanches, 2025, p. 172). В допълнение, чрез изследването си авторите доказват, че мултипликационният ефект на държавните социални разходи е по-силен в държави с по-изразено доходно неравенство, което потвърждава двупосочната значимост на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане, а именно: стимулиране на растежа и създаване на основа за реализиране на социални политики, насочени към намаляване на неравенството (Cardoso, Carvalho, Lima, Nassif-Pires, Rugitsky and Sanches, 2025, p. 172). Подобни изследвания показват, че държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане не трябва да се разглеждат единствено по посока натоварване на бюджета и възможност за генериране на фискална нестабилност, а по-скоро като значим инструмент на икономическата политика за стимулиране на растежа чрез повишаване на вътрешното търсене на домакинствата с ниски доходи. Този вид разходи са свързани с генериране на допълнителни ползи, изразяващи се в намаляване на социалните рискове и укрепване на социалната кохезия, което от своя страна е вид инвестиция в социален капитал и възможност в дългосрочен план да се поддържа стабилност на икономическата система, както и да се генерира устойчиво и приобщаващо икономическо развитие.

Динамика на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане между България и ЕС-27 през период 2015 – 2023 г. и тенденции на конвергенция

Държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане представляват ключов инструмент на фискалната политика, насочен към редуциране на социалните неравенства и гарантиране на минимално равнище на благосъстояние. Техният обем и структура отразяват както икономическото развитие на дадена страна, така и приоритетите на публичните политики в областта на социалната защита. Проследяването на динамиката на тези разходи позволява да се идентифицират основните тенденции, както и степента на адаптивност на публичните финанси към икономически и социални шокове. Особено значение придобива анализът в условията на кризи, когато ролята на държавата в подкрепата на уязвимите групи се засилва. Настоящият дескриптивен анализ има за цел да изследва равнището и развитието на разходите за социално осигуряване и подпомагане, като очертае сходствата и различията между националното и средноевропейското равнище.

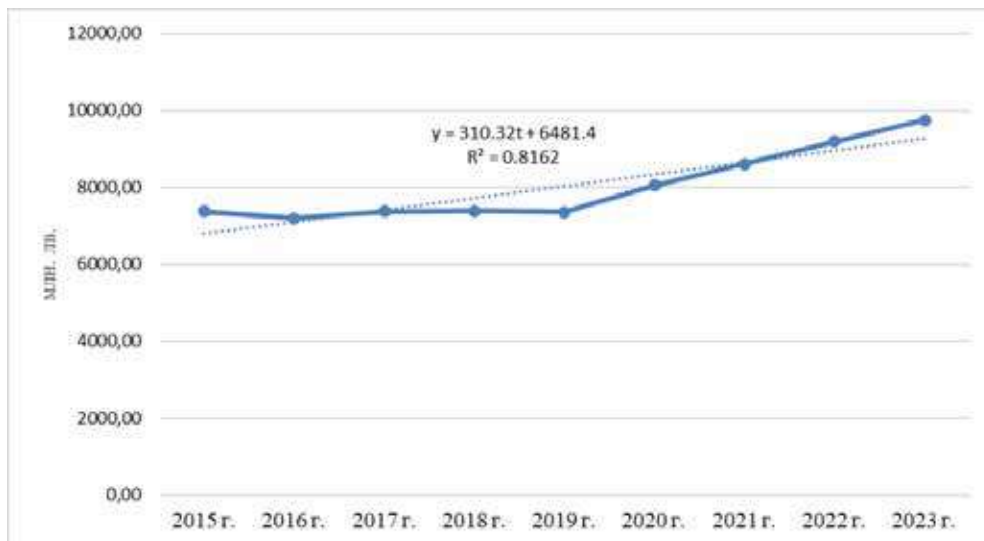

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 1: Общ размер на разходите на сектор „Държавно управление“ по функции на КОФОГ на България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., % от БВП

Фигура 1 представя динамиката на общия размер на разходите на сектор „Държавно управление“ по функции на КОФОГ като дял от brutния вътрешен продукт за България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г. Анализът показва ясно изразено и устойчиво превъзходство на средните стойности за

ЕС-27 спрямо България през целия изследван период. Докато в ЕС-27 дялът на публичните разходи варира приблизително между 46% и 53% от БВП, в България той се движи в значително по-ниски граници – около 34%-42% от БВП. Последното е свързано с по-редуцирана преразпределителна функция на държавата. Данните показват, че през периода 2015 – 2019 г. се наблюдава относителна стабилност при ЕС-27, с леки колебания около 46%-48% от БВП. За същия период България демонстрира по-големи колебания, включително спад през 2016– 2017 г. и частично възстановяване до 2018 г., последвано от ново понижение през 2019 г. Годината на Ковид кризата оказва влияние върху увеличаване на държавните разходи както за ЕС-27, така и за България, достигайки приблизително 52,9% от БВП за ЕС-27 и около 41,3% от БВП за България. Тенденцията към нарастване на държавните разходи през този период е резултат от взетите фискални мерки от страна на правителствата, свързани с необходимост от преодоляване на редица икономически и социални проблеми, проявили се след възникването на пандемията от Ковид-19. В посткризисния период, обхващащ годините от 2021 г. до 2023 г. се наблюдава тенденция към постепенно намаляване на общите държавни разходи като дял от БВП, както за ЕС-27, така и за България. Прави впечатление, че въпреки отчетеното намаление, стойностите остават над предпандемичните равнища. При ЕС-27 намалението е плавно и относително умерено, докато в България се отчита по-изразено понижение през 2023 г., достигайки около 38,9% от БВП. Въпреки това, дори след корекцията, нивото остава по-високо в сравнение с най-ниските стойности от предходния период. В обобщение, данните свидетелстват за трайно по-нисък относителен размер на общите държавни разходи в България спрямо средното за ЕС-27, както и за сходна реакция на двете икономики при външни шокове. Различията се проявяват както в мащаба на разходната експанзия, така и в степента на последваща фискална консолидация.

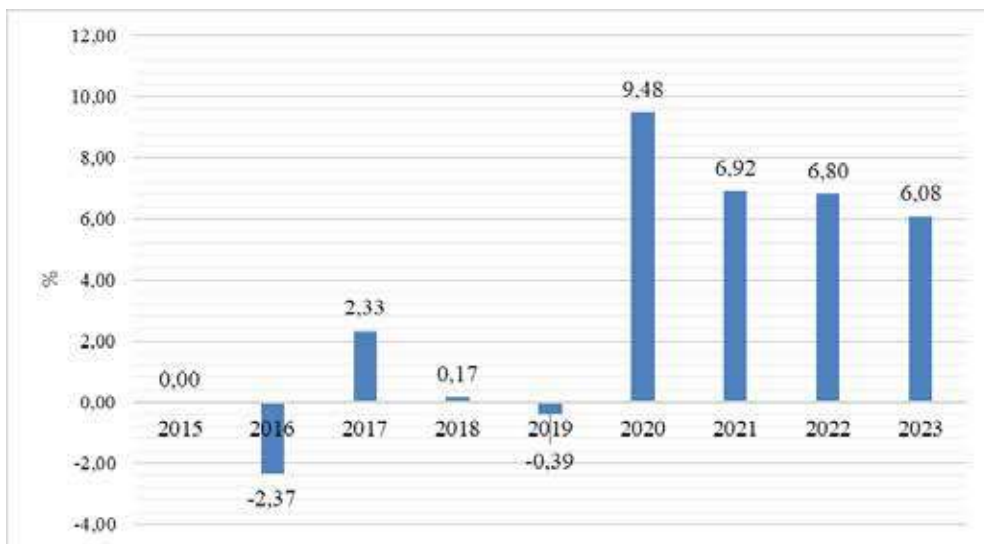

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 2: Реални разходи на сектор „Държавно управление“ за функция „Социално осигуряване и подпомагане“ на България през периода 2015 – 2023 г., млн. евро

На фигура 2 е показана динамиката на реалните разходи на сектор „Държавно управление“ в България за функция „Социално осигуряване и подпомагане“ в млн. евро за периода 2015– 2023 г. Данните индикират наличие на обща възходяща тенденция, съпроводена с умерени колебания в отделни години. Първоначално, в периода 2015 – 2019 г. разходите се характеризират с относителна стабилност, като се движат в диапазона приблизително между 7100 и 7400 млн. евро. През 2016 г. се отчита лек спад, последван от постепенно нарастване до 2018 г. и ново минимално понижение през 2019 г. Тази динамика е свързана с ограничени промени в обхвата и интензитета на социалната политика в предкризисния период. Прави впечатление наличието на ръст на държавните разходи за „Социално осигуряване и подпомагане“ от 2020 г., когато разходите за социална защита нарастват значително, достигайки около 8000 млн. евро. Необходимо е да се уточни, че следващите години тенденцията на увеличение се запазва – през 2021 г. и 2022 г. стойностите са съответно приблизително 8500 млн. евро и 9000 млн. евро, достигайки близо 9800 млн. евро през 2023 г. Това развитие може да бъде обяснено с разширяване на социалните разходи в отговор на засилени икономически и социални предизвикателства, както и с политики, насочени към подкрепа на домакинствата и уязвимите групи. Линейният трендови

модел ($y = 6481,4 + 310,32t$) потвърждава наличието на устойчива възходяща тенденция, като коефициентът пред t показва средногодишно нарастване от приблизително 310 млн. евро. Стойността на коефициента на детерминация ($R^2 = 0,8162$) свидетелства за сравнително добра степен на обяснителна способност на модела, което означава, че изменението на разходите е следствие от трайно действащи причини. Анализът показва, че разходите за социално осигуряване и подпомагане в България нарастват значително през разглеждания период, като особено изразен е ръстът след 2020 г. Това подчертава засилващата се роля на социалната функция на държавата и адаптирането на публичните политики към променящата се икономическа среда, особено след постпандемичния период.

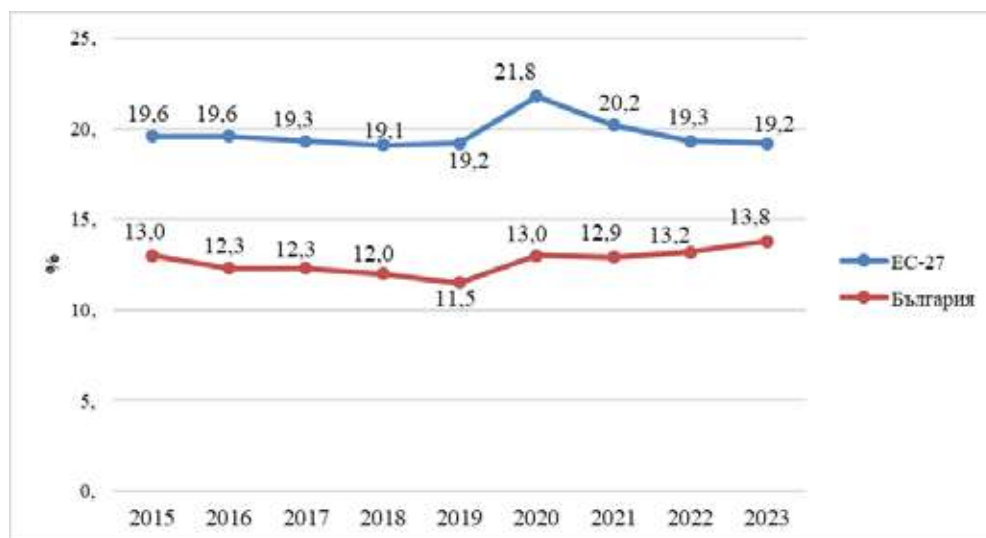

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 3: Темпове на прираст на разходи на сектор „Държавно управление“ за функция „Социално осигуряване и подпомагане“ на България през периода 2015 – 2023 г., %

Фигура 3 представя темповете на прираст на разходите на сектор „Държавно управление“ в България за функция „Социално осигуряване и подпомагане“ през периода 2015 – 2023 г., измерени в процентни изменения. Анализът разкрива ясно изразена неравномерност в динамиката, характеризираща се с редуване на периоди на спад и растеж, както и със значително ускоряване след 2020 г. Получените резултати дават основание да се обособят два етапа през разглеждания период: първи етап (2015 – 2019 г.),

когато се наблюдават сравнително ниски и колебливи темпове на изменение и втори етап (2020 – 2023 г.) със значително по-високи положителни темпове на прираст. Тук е мястото да се отбележи нулевият растеж през 2015 г. и отчетеният отрицателен прираст през 2016 г. (-2,37%), което индикира за намаляване на разходите за социална защита. През 2017 г. се наблюдава възстановяване с положителен темп от 2,33%, последвано от рязко свиване на държавните разходи през 2018 г. и 2019 г., съответно с 0,17% и -0,39%. Тази динамика показва липса на устойчива тенденция и относително ограничена експанзия на държавните социални разходи. Съществена промяна се отчита през 2020 г., когато темпът на прираст достига 9,48% – най-високата стойност за разглеждания период. Разбира се това рязко увеличение е породено от активната държавна намеса по време на Ковид-19. Следпандемичните години в периода 2021 – 2023 г. се характеризират отново с положителни темпове на прираст, но с постепенно намаляващи темпове на растеж – съответно 6,92%, 6,80% и 6,08%. Това свидетелства за процес на нормализиране след първоначалния шок, при запазване на сравнително високо равнище на разходна експанзия. В допълнение, динамиката на темповете на прираст на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане подчертава адаптивността на фискалната политика към променящата се икономическа конюнктура поради действието на неблагоприятни шокове.

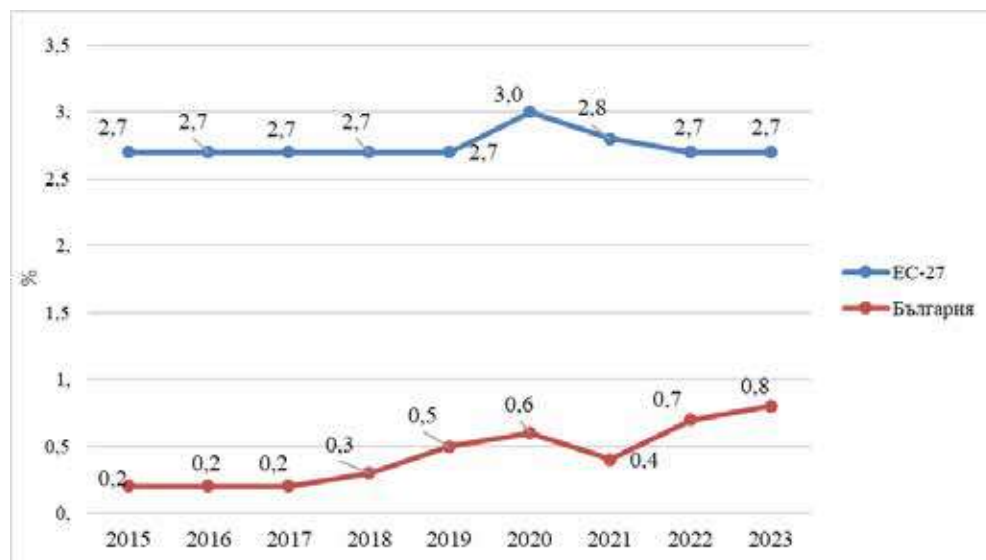

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 4: Разходи на сектор „Държавно управление“ за функция „Социално осигуряване и подпомагане“ на България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., % от БВП

Предходните две фигури представят информация за националната социална политика и анализ на динамиката на държавните разходи за социална защита. За да се детайлизира анализът е необходимо съпоставянето на този вид разходи с ЕС-27. Фигура 4 представя динамиката на разходите на сектор „Държавно управление“ за функция „Социално осигуряване и подпомагане“ като процент от БВП за България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., разкривайки устойчиви различия в равнищата и сходни циклични колебания. През целия период средното равнище за ЕС-27 остава значително по-високо (около 19-22% от БВП) в сравнение с България (около 11-14%), което отразява структурни различия в социалните модели и степента на развитие на социалните системи. Наблюдава се относителна стабилност на показателя за ЕС-27 в периода 2015 – 2019 г., последвана от рязко нарастване през 2020 г. до 21,8%, което съвпада с кризисния ефект от пандемията от Ковид-19 и увеличените държавни разходи за социална защита. Подобна, макар и по-слабо изразена тенденция се наблюдава и в България, където през 2020 г. разходите нарастват до 13,0% от БВП. След 2020 г. и в двете агрегирани съвкупности се отчита корективна тенденция, като в ЕС-27 делът постепенно намалява до 19,2% през 2023 г., а в България се стабилизира и дори нараства до 13,8%. Последното е свързано с възстановяването на икономическата активност и по-бързия растеж на БВП спрямо социалните разходи, което води до относително намаление на дела им (Eurostat, 2023). Въпреки това, номиналното увеличение на социалните разходи в ЕС продължава, като през 2023 г. те достигат значителни обеми, доминирани от разходи за старост и здравеопазване (Eurostat, 2024a). Тенденциите в България показват по-ниска вариация, но се отчита постепенно нарастване в края на периода, което може да се свърже с догонващ процес и разширяване на социалните политики. Основните фактори, влияещи върху динамиката на разходите, включват демографската структура (застаряване на населението), икономическия цикъл, равнището на безработица и инфлационните процеси. Особено значимо е въздействието на извънредни събития, като пандемията, които водят до временни, но съществени увеличения на държавните разходи. Освен това, институционалните характеристики на социалните системи и степента на преразпределение чрез бюджета обуславят устойчиво по-високите стойности в ЕС-27 спрямо България. Различията могат да се интерпретират и през призмата на фискалния капацитет и нивото на икономическо развитие, които определят възможностите за финансиране на социални политики. В дългосрочен план се наблюдава тенденция към конвергенция, макар и бавна, между България и средното равнище за ЕС. Накрая, анализът показва, че разходите за социално осигуряване и подпомагане остават ключов компонент на публичните финанси, като тяхната

динамика е тясно свързана както с макроикономическите условия, така и със социално-политическите приоритети на държавите.

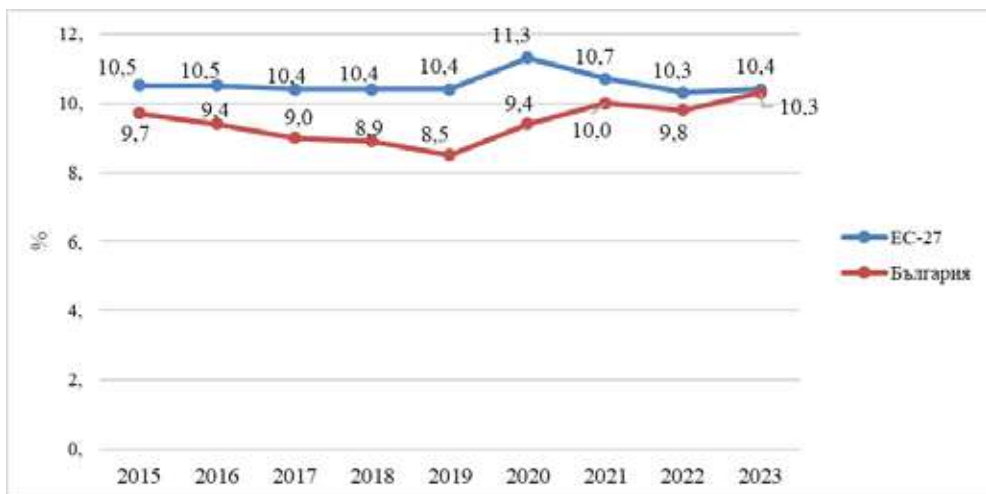

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 5: Разходи на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Болести и увреждания“ на България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., % от БВП

Фигура 5 илюстрира динамиката на разходите на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Болести и увреждания“ като дял от БВП за България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г. Данните показват ясно изразено и устойчиво по-високо равнище на разходите в ЕС-27 спрямо България през целия анализиран период. В ЕС-27 стойностите остават относително стабилни около 2,7% от БВП в периода 2015– 2019 г., което свидетелства за ниска вариация и институционална устойчивост на социалните системи. През 2020 г. се наблюдава нарастване до 3,0%, което може да се свърже с повишените публични разходи, поради разпространението на пандемията от Ковид-19. След този пик, през 2021 г. - 2023 г. делът на разходите в ЕС-27 постепенно се понижава и стабилизира около 2,7-2,8%, което отразява нормализиране на бюджетните политики и възстановяване на икономическата активност. В България се наблюдава различна динамика, характеризираща се с постепенно нарастване на разходите от 0,2% през 2015 г. до 0,8% от БВП през 2023 г. Този растеж е относително плавен, но с отчетливи колебания, включително спад през 2021 г. до 0,4%. Възходящата тенденция в

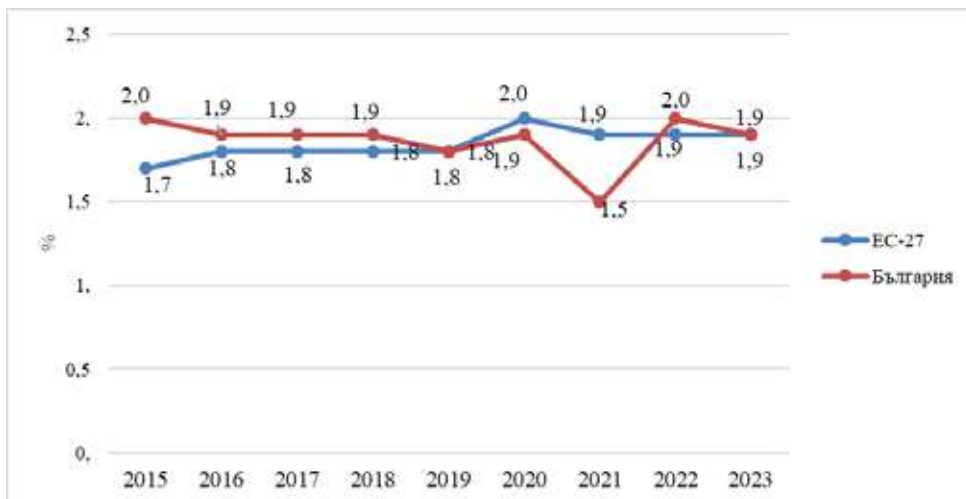
България може да се интерпретира като резултат от процес на догонване и разширяване на публичните политики в областта на социалната защита. Основните фактори, които обуславят динамиката на тези разходи, включват демографските промени, особено застаряването на населението и увеличаването на дела на лицата с хронични заболявания и увреждания. Съществено влияние оказват също така макроикономическите условия, включително темповете на икономически растеж и фискалният капацитет на държавите. Институционалната рамка и степента на развитие на здравните и социалните системи също играят ключова роля за равнището на разходите. Пандемията от Ковид-19 действа като екзогенен шок, който води до временно увеличаване на публичните разходи, особено в по-развитите икономики. Разликата между ЕС-27 и България остава значителна през целия период, което подчертава структурни различия в нивото на социална защита и публично финансиране. Въпреки това, тенденцията към постепенно увеличаване на разходите в България предполага наличие на конвергентен процес към средноевропейските равнища. В заключение, анализът на фигурата показва, че разходите за подфункция „Болести и увреждания“ са чувствителни към демографски, икономически и институционални фактори, като същевременно демонстрират относителна устойчивост в рамките на ЕС-27 и постепенна експанзия в България.

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 6: Разходи на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Старост“ на България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., % от БВП

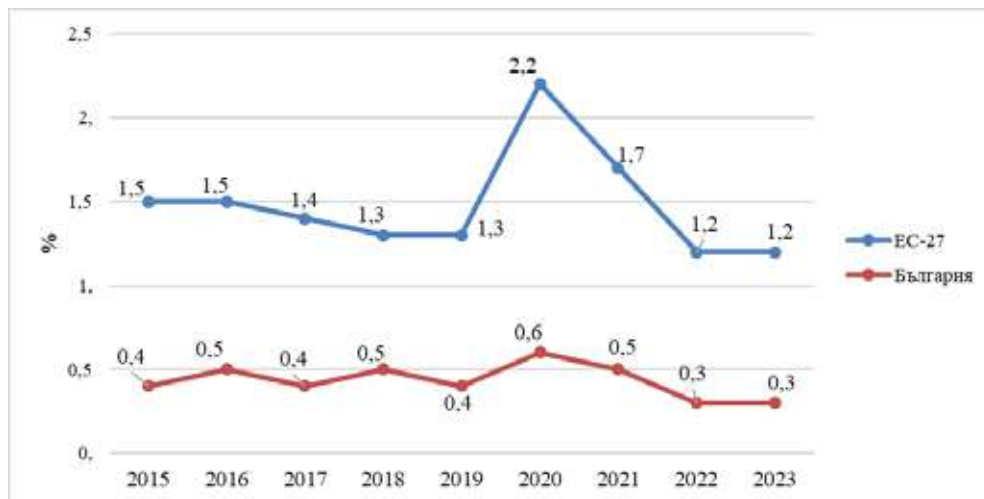
Фигура 6 представя динамиката на разходите за подфункция „Старост“ като процент от БВП в България и средно за ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г. През целия период разходите в България остават устойчиво под средното равнище за ЕС-27, което показва по-ниска фискална тежест на пенсионната система. За ЕС-27 се наблюдава относителна стабилност в интервала 10,4-10,5% от БВП до 2019 г., последвана от отчетлив пик през 2020 г. (11,3%), след което се регистрира постепенно понижение и стабилизиране около 10,3-10,7%. Подобна динамика се наблюдава и в България, но с по-ниски стойности и по-изразена нестабилност – спад до 8,5% през 2019 г., рязко нарастване до 10,0% през 2021 г. и последващо стабилизиране около 10,3% през 2023 г. Конвергенцията между България и ЕС-27 в края на периода свидетелства за частично сближаване на социално-разходните модели. Пикът през 2020 г. може да се обясни с ефекта от пандемията от Ковид-19, довела до спад в БВП и механично увеличение на относителния дял на разходите (Eurostat, 2024b). В този ред на мисли, може да се направи извода, че основен фактор, определящ динамиката на разходите, е демографското застаряване на населението и свързания с това по-голям натиск върху публичните финанси. В допълнение, други фактори, които оказват влияние са вида и особеностите на пенсионната система. Икономическият растеж и колебанията в БВП също са ключов фактор, тъй като показателят е относителен и реагира както на промени в разходите, така и в икономическата база. Нивото на заетост и приходите от осигурителни вноски влияят индиректно чрез устойчивостта на разходите и необходимостта от бюджетни трансфери. Именно към гореспоменатите фактори е необходимо да се насочат държавните политики и институционалните реформи, като целта е ограничаване на разходите и постигане на устойчивост в дългосрочен план. Различията между България и ЕС-27 се обуславят и от степента на зрялост на пенсионните системи и нивото на доходите, което определя абсолютния размер на пенсиите. Наблюдава се тенденция към относителна стабилизация след 2021 г., което предполага адаптиране на публичните финанси към шоковете от кризисния период. В заключение, динамиката на разходите за „Старост“ отразява взаимодействието между демографски, икономически и институционални фактори, като се очертава дългосрочна тенденция към умерено нарастване и конвергенция в рамките на ЕС.

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 7: Разходи на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Семейство и деца“ на България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., % от БВП

Следващата подфункция, компонент на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане, представена на фигура 7, обхваща разходите за категория „Семейство и деца“. Данните за ЕС-27 показват относителна стабилност с лек възходящ тренд от 1,7% от БВП през 2015 г. до пик от 2,0% през 2020 г., последван от минимални колебания около 1,9% от БВП в следващите години. В началото на анализирания период България започва с по-висока стойност, равняваща се на 2,0% от БВП през 2015 г., но демонстрира постепенно понижение до 1,8% от БВП през 2019 г. През 2020 г. се наблюдава краткотрайно увеличение до 1,9%, от БВП, след което следва рязък спад до 1,5% от БВП през 2021 г. Този спад представлява най-значимото отклонение в целия разглеждан период. След 2021 г. България възстановява нивото си до 2,0% от БВП през 2022 г., изравнявайки се с ЕС-27. През 2023 г. и двете анализирани съвкупности отчитат изравняване на стойности от 1,9% от БВП, което показва синхронизация на тенденциите. В сравнителен план, вариацията при България е по-изразена спрямо относително стабилния профил на ЕС-27. Разликата между двете съвкупности намалява във времето, особено след 2020 г., като се наблюдава процес на сближаване на показателя между България и средните стойности за ЕС-27.

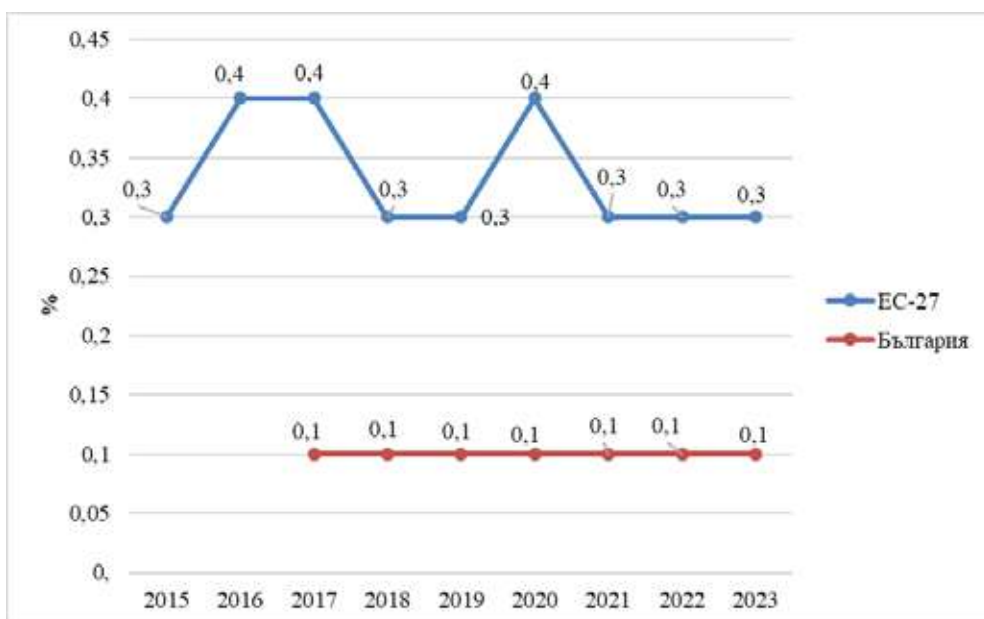

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 8: Разходи на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Безработица“ на България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., % от БВП

Фигура 8 илюстрира динамиката на разходите на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Безработица“ на България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., като процент от БВП. В началото на анализирания период данните за ЕС-27 показват относителна стабилност със стойности между 1,3% от БВП и 1,5% от БВП. През 2020 г. се наблюдава рязък пик, като показателят достига стойност от 2,2% от БВП, който представлява най-високата стойност за целия период. В периода 2022 – 2023 г. се отчита низходяща тенденция до 1,2% от БВП – значително намаление след екстремума. От фигурата се вижда, че България демонстрира значително по-ниски стойности през целия период, вариращи между 0,3% от БВП и 0,6% от БВП. Подобно на ЕС-27, през 2020 г. се отчита локален максимум (0,6% от БВП), последван от постепенен спад. В периода 2021 – 2023 г. стойностите за България се стабилизират около 0,3-0,5% от БВП, достигайки минимум през последните две години. Сравнителният анализ показва устойчива разлика между двете анализирани съвкупности, като ЕС-27 поддържа по-високи нива. Въпреки това и при двете съвкупности се наблюдава сходен времеви профил с пик през 2020 г. и последващо понижение. Това предполага наличие на общ външен фактор, оказал влияние върху разглеждания показател. Общата тенденция след 2020 г. може да се интерпретира като процес на нормализация и редукция на стойностите. Динамиката на показателя през периода 2015 – 2023

г. е силно повлияна от пандемията от Ковид-19, която обуславя отчетливия пик през 2020 г. чрез едновременен шок върху търсенето, предлагането и публичните финанси. Последващото понижение през периода 2021– 2023 г. се свързва с постепенното възстановяване на икономическата активност, отпадането на извънредните фискални стимули и нормализирането на пазарните условия. Различията между ЕС-27 и България отразяват специфики в икономическата структура, степента на зависимост от външна търговия и мащаба на приложените национални политики за подкрепа. Допълнително влияние оказват инфлационните процеси и енергийната несигурност в Европа след 2021 г., които допринасят за колебанията и последващата стабилизация на показателя.

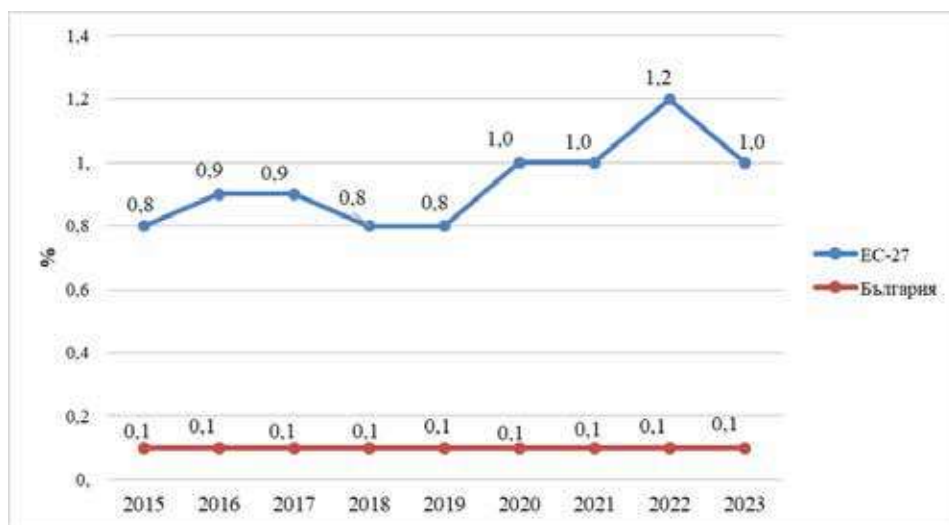

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 9: Разходи на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Жилищна помощ“ на България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., % от БВП

Фигура 9 илюстрира динамиката на разходите на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Жилищна помощ“ като процент от БВП за България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г. Данните показват, че ЕС-27 поддържа относително стабилни нива на разходите, вариращи в тесния диапазон между 0,3% и 0,4% от БВП. Наблюдават се слаби колебания с локални максимуми през 2016 г., 2017 г. и 2020 г., което предполага умерено влияние на

икономически и социални фактори. След 2020 г. стойностите се стабилизират около 0,3% от БВП, което може да се интерпретира като нормализиране на публичните разходи. За България разходите за жилищна помощ остават изключително ниски и постоянни през целия период – около 0,1% от БВП. Липсата на динамика в българските данни свидетелства за ограничена роля на тази подфункция в националната социална политика. Сравнителният анализ разкрива устойчива разлика между България и ЕС-27, като европейските средни стойности са приблизително три до четири пъти по-високи. През анализирания период не се наблюдава процес на конвергенция между България и ЕС-27. Това предполага наличие на структурни различия в приоритетите и размера на публичните разходи. В заключение, държавните разходи за жилищна помощ в България остават маргинален компонент спрямо средноевропейските равнища.

Източник: Съставено от автора по данни на Евростат

Фигура 10: Разходи на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Социално изключване, неклассифицирано другаде“ на България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г., % от БВП

Фигура 10 представя динамиката на разходите на сектор „Държавно управление“ за подфункция „Социално изключване, неклассифицирано другаде“ като процент от БВП за България и ЕС-27 през периода 2015 – 2023 г. Наблюдава се ясно изразена диспропорция между двете съвкупности, като ЕС-27 поддържа значително по-високи нива на финансиране през целия период. За ЕС-27 се откроява умерено възходящ тренд, съпроводен с ци-

клични колебания, което предполага адаптивност на държавните разходи към променящата се социално-икономическа среда. В периода 2015 – 2017 г. разходите се движат в диапазона 0,8-0,9% от БВП, след което се наблюдава краткотрайно понижение през 2018 – 2019 г., вероятно обусловено от стабилизиране на икономическите условия и по-малък натиск върху социалните системи. След 2020 г. се регистрира отчетливо нарастване до 1,0%, достигащо пик от 1,2% през 2022 г., което може да се свърже с активирането на фискални стимули и социални мерки в отговор на кризата, породена от пандемията от Ковид-19 и последващите икономически сътресения. През този период ръстът на държавните разходи за подфункция „Социално изключване, некласифицирано другаде“ отразява засилена роля на държавата в ограничаването на социалното изключване чрез извънредни трансфери и програми за подкрепа на уязвими групи. Последвалото понижение през 2023 г. до 1,0% може да се интерпретира като процес на фискална консолидация и постепенно изтегляне на временните антикризисни мерки. За разлика от тази динамика, България демонстрира стагнация на разходите на ниво от 0,1% от БВП през целия анализиран период. Тази константност предполага структурни ограничения, свързани както с ограничен фискален капацитет, така и с по-ниска приоритетност на тази подфункция в рамките на националната социална политика. Допълнително, относително по-малкият обхват на целеви програми за социално изключване и зависимостта от други функционални категории на социалната защита могат да обяснят липсата на чувствителност към външни шокове. Сравнителният анализ разкрива устойчива дивергенция между България и ЕС-27, която се задълбочава особено в кризисните години след 2020 г. В заключение, наблюдаваните тенденции подчертават различията в институционалния капацитет, политическите приоритети и степента на използване на контрациклични фискални инструменти в областта на социалното включване. Значим фактор за наблюдаваната динамика е бюджетната политика и промените в приоритетите на публичните разходи. Съществено влияние оказват и икономическите цикли, тъй като показателят е относителен и се влияе както от номиналните разходи, така и от динамиката на БВП. Европейската стабилност може да се обясни с по-висока институционална зрялост и по-добра интеграция на научноизследователската политика в дългосрочните стратегии. Институционалните промени и административният капацитет също влияят върху ефективното усвояване и разпределение на средствата. В заключение, динамиката на разходите в разглежданата подфункция се определя от взаимодействието между макроикономически условия, бюджетни приоритети и институционални характеристики, като ЕС-27 демонстрира устойчивост, а България – по-висока чувствителност към външни и вътрешни шокове.

Заклучение

Държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане са критичен компонент от преразпределителната функция на всяка държава и играят ключова роля за социалната стабилност, икономическата устойчивост и приобщаването на уязвими обществени групи. Нарастващите социални предизвикателства, породени от демографски промени, икономически кризи и структурни трансформации на пазара на труда предопределят фискалната устойчивост и ефективността на социалните системи като съвременно предизвикателство, както на национално, така и на европейско равнище. Базирайки се на концепцията за „достойни условия на живот“, описани в Хартата на основните права на ЕС и в Европейския стълб на социалните права, всеки гражданин на ЕС трябва да може да покрива базовите си потребности, да живее без унижение и в крайна бедност, имайки достъп до труд, жилище и социална сигурност и закрила. Последното предполага създаване на условия страните членки на ЕС да провеждат ефективни социални политики и да гарантират чрез размера на държавните разходи за социална защита реална възможност за признаване на социалните права на гражданите си. Чрез конвергенцията на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане се постига ограничаване на икономическите и демографските дисбаланси в рамките на Съюза. Значително по-ниските социални стимули в България допълнително увеличават трудовата миграция към държави с по-висока социална сигурност и по-качествени социални блага. Тенденцията към сближаване до средните европейски равнища на социална защита може да доведе до намаляване на интензивността на икономическата миграция на българската работна сила, както и да създаде реални условия за вътрешно икономическо развитие. Социалната конвергенция е необходима, за да се минимизират различията в социалните системи между страните членки на ЕС, което е важно условие за функционирането на единния европейски пазар. Ето защо, конвергенцията на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане между България и останалите страни членки на ЕС е необходима, за да се постигне възходящо социално сближаване, което е гарант за доверие в европейските ценности и политики и създаване на условия за справедлива конкуренция в рамките на ЕС.

Направеното изследване на динамиката на общите държавни разходи за социално осигуряване и подпомагане в България и ЕС-27 и на съставлящите им подгрупи, позволява в заключение да се направят следните изводи:

- Резултатите от изследването показват устойчиво по-нисък относителен дял на общите държавни разходи в България спрямо средното равнище за ЕС-27, особено за предпандемичния период, като същевременно и

двете съвкупности демонстрират сходна чувствителност към външни шокове.

- Получените резултати от дескриптивния анализ разкриват съществено нарастване на разходите за социално осигуряване и подпомагане в България, особено след 2020 г., което отразява засилване на социалната функция на държавата и адаптиране на публичните политики към променената икономическа среда през постпандемичния период.
- Динамиката на растежа на разходите за социално осигуряване и подпомагане подчертава гъвкавостта на фискалната политика в отговор на неблагоприятни икономически сътресения и появата на тенденции на конвергенция при някои подгрупи на държавните разходи за социална защита през постпандемичния период.
- Получените резултати индигират, че относителният дял на държавните разходи за социално осигуряване и подпомагане в БВП остава системно по-нисък в България през целия период, докато в ЕС-27 те заемат значително по-голям относителен дял, което е индикатор за по-развити социални системи и по-висока степен на държавна намеса. Въпреки това, налице е сходство в общите тенденции и бавна конвергенция след 2021 г.
- Разходите за подфункция „Болести и увреждания“ остават трайно по-високи в ЕС-27, което отразява по-развити здравни и социални системи, докато в България те са значително по-ниски и нарастват умерено без съществена структурна трансформация. Последното е свързано с ограничения в развитието на тази подгрупа разходи и потенциални предизвикателства пред социалната устойчивост в България.
- Средното равнище на разходите за подфункция „Старост“ в ЕС-27 надвишава това в България, което е отражение на по-високи пенсионни стандарти в редица европейски държави, като същевременно тази подфункция има ключово значение за дългосрочната фискална стабилност. Получените резултати позволяват да се очертае тенденция към умерено нарастване и конвергенция в рамките на ЕС, особено след 2021 г.
- Анализът на динамиката на разходите за подфункция „Семейство и деца“ показва наличие на сходни тенденции, като вариациите при България са по-изразени спрямо по-стабилния профил на ЕС-27. В допълнение, след 2020 г. се наблюдава тенденция на постепенно сближаване на стойностите между двете анализирани съвкупности.
- По отношение на разходите за подфункция „Безработица“ се установяват различия между България и ЕС-27, обусловени от структурни особености на икономиката, степента на външнотърговска зависимост и мащаба на прилаганите национални политики, като допълнително

влияние оказват инфлационните процеси и енергийната несигурност в Европа след 2021 г.

- Сравнителният анализ на разходите за подфункция „Жилищна помощ“ показва устойчива разлика между България и средноевропейското равнище, като стойностите за ЕС-27 са приблизително три до четири пъти по-високи от тези в България, без да се наблюдава процес на конвергенция.

Използвана литература

- Величков, Н. (2023). *Бюджетни разходи в страните от Европейския съюз. Динамика, структури и макроикономическа обвързаност*. Издателски комплекс – УНСС. (Velichkov, N., 2023, Budgetary Expenditures in the European Union Countries. Dynamics, Structures and Macroeconomic Linkage. Publishing Complex – UNWE).
- Колев, К., Цоклинова, М. (2023). Ефективност на доходното разпределение в България. *Индустриални отношения и общественото развитие*, бр. 3/2023, с. 31-45. (Kolev, K., Tsoklinova, M., 2023, Efficiency of Income Distribution in Bulgaria. Industrial Relations and Public Development, Issue 3/2023, pp. 31-45).
- Национален статистически институт. (2026). *Разходи на сектор „Държавно управление“ по функции на класификацията на функциите на държавно управление (КОФОГ)*. (National Statistical Institute, 2026, Expenditures of the “General Government” Sector by Functions of the Classification of Functions of Government (COFOG)) Retrieved on February 20, 2026, from <https://www.nsi.bg/statistical-data/133>
- Цоклинова, М. (2021). *Тенденции в развитието на разходите на подсектор „Централно държавно управление“ в страни членки на ЕС*. Изд. „Авангард Прима“. (Tsoklinova, M., 2021, Trends in the Development of Expenditures of the “Central Government” Subsector in EU Member States. Avangard Prima Publishing House).
- Aysu, A., Bakirtas, D. (2016). The Efficiency Analysis of Educational, Health and Social Protection Expenditures: The Evaluation of Turkey and the other OECD Countries. *Maliye Dergisi*, No.171, pp. 81-107.
- Baldacci, E., Clements, B., Gupta, S., Cui, Q. (2008). Social Spending, Human Capital, and Growth in Developing Countries. *World Development*, 36(8), pp. 1317-1341. <https://doi.org/10.1016/j.worlddev.2007.08.003>

- Cardoso, D., Carvalho, L., Lima, G. T., Nassif-Pires, L., Rugitsky, F., Sanches, M. (2025). The multiplier effects of government expenditures on social protection: A multi-country study. *Development and Change*, 56(1), pp. 172-224. <https://doi.org/10.1111/dech.12869>
- Chu, T. T., Hölscher, J., McCarthy, D. (2020). The impact of productive and nonproductive government expenditure on economic growth: an empirical analysis in high-income versus low- to middle-income economies. *Empirical Economics*, 58(5), pp. 2403-2430. <https://doi.org/10.1007/s00181-018-1616-3>.
- Diamond, P., Lodge, G. (2013). *European Welfare States after the Crisis: Changing public attitudes*. Policy network paper, London, January.
- Draxler, J., van Vliet, O. (2010). European Social Model: No convergence from the East. *Journal of European Integration*, Vol. 32, No. 1, pp. 115-135.
- Eurostat. (2023). *Social protection expenditure up in 2022*. Retrieved on April 15, 2026 from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20231114-3?>
- Eurostat. (2024a). *EU social benefits expenditure up 6% in 2023*. Retrieved on April 15, 2026 from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20241125-2?>
- Eurostat. (2024b). *EU pensions amount to 12.9% of GDP in 2021*. Retrieved on April 15, 2026 from <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/w/ddn-20240611-1?>
- Eurostat (2019). *Manual on sources and methods for the compilation of COFOG statistics*.
- Fenger, H. J. M. (2007). *Welfare regimes in Central and Eastern Europe: Incorporating post-communist countries in a welfare regime typology*. http://www.learneurope.eu/files/9913/7483/4204/Welfare_regimes_in_Central_and_Eastern_Europe.pdf
- Frenda, A., Sepe, E., Scippacercola, S. (2021). Efficiency analysis of social protection expenditure in the Italian regions. *Socio-Economic Planning Sciences*, 73, 100965. <https://doi.org/10.1016/j.seps.2020.100965>.
- Freysson, L., Wahrig, L. (2013). General government expenditure in 2011 – Focus on the function social protection and health. *Eurostat, Statistic in Focus*, No. 9, pp. 1-7.
- Guillaud, E., Olckers, M., Zemmour, M. (2017). Four levers of redistribution: The impact of tax and transfer systems on inequality reduction. *Working Paper Series 2017.695*, Luxembourg, LIS.
- Halaskova, R. (2018). Structure of General Government Expenditure on Social Protection in the EU Member States. *Montenegrin Journal of Economics*, Vol. 14, No. 4 (2018), 007-021, pp. 7-21. DOI: 10.14254/1800-5845/2018.14-4.1

- Lee, Lw., Chiu, Yh., Liu, Fp. et al. (2024). Valuating the efficiency of social security and healthcare in OECD countries from a sustainable development. *Cost Eff Resour Alloc* 22, 53, p. 17. <https://doi.org/10.1186/s12962-024-00555-y>
- Mustafa, A, Gerovska-Mitev, M. (2022). Social protection expenditure and redistribution in the Western Balkans. *Journal of International and Comparative Social Policy*, 38(2), pp. 135-152. doi:10.1017/ics.2022.1
- Orosz, Á. (2018). The impact of the 2008 economic and financial crisis on the public spending devoted to social protection in the EU. *Eastern Journal of European Studies*, Volume 9, Issue 2, pp. 187-203.
- Piekut, M., Rybaltowicz, J. (2024). Comparative study of government expenditure on social protection in the Visegrád Group and Benelux. *Economics and Sociology*, 17(1), pp. 280-294. doi:10.14254/2071-789X.2024/17-1/17.
- Popova, D. (2023). Impact of Equity in Social Protection Spending on Income Poverty and Inequality. *Soc Indic Res*, 169, pp. 697-721. <https://doi.org/10.1007/s11205-023-03167-w>
- Sanchez, Á., Sanchez, N. (2018). Government Social Expenditure and Income Inequalities in the European Union. *Hacienda Pública Española / Review of Public Economics*, 227-(4/2018), pp. 133-156, Instituto de Estudios Fiscales. DOI: 10.7866/HPE-RPE.18.4.5
- Țiței, A. (2023). Social Protection Expenditure – Comparisons and Discussions for the EU Countries, “Ovidius” University Annals, Economic Sciences Series, Volume XXIII, Issue 2, pp. 380-383.
- Whiteley, P. F. (2000). Economic growth and social capital. *Political Studies*, 48(3), pp. 443-466. <https://doi.org/10.1111/1467-9248.00269>

COMPARATIVE ANALYSIS OF GOVERNMENT EXPENDITURE ON SOCIAL PROTECTION BETWEEN BULGARIA AND THE EU-27: CONVERGENCE TRENDS

Chief Assist. Prof. Maya Tsoklinova, PhD
Department of Economics, Faculty of General Economics
University of National and World Economy
e-mail: maya.koleva@unwe.bg

Abstract

There are serious social-economic challenges arising from the action of a number of factors such as demographic changes, economic crises, structural transformations of the labour market and the entry of artificial intelligence into various professional fields. The latter has an impact on the fiscal sustainability and efficiency of social systems, both in Bulgaria and in a number of European countries. In this context, the main objective of the article is to conduct a comparative analysis of the dynamics of government expenditure on social protection between Bulgaria and the EU-27 and on this basis to identify convergence trends after the post-pandemic period. The research methods used are descriptive analysis and comparative analysis. The study reveals significant differences in the dynamics of social expenditure between Bulgaria and the average European level for the first half of the period reviewed and trends towards convergence in some of their subgroups during the post-pandemic years. The study provides an empirical basis for formulating policies that combine social justice and fiscal sustainability in the conditions of a dynamic economic environment and the action of exogenous shocks.

Keywords: government expenditure on social protection, descriptive analysis, dynamics, convergence.

JEL: H50, H55, I30, I38